

בענין מעשה דקמצא ובר קמצא בין המצרים תשס"ו

#1 מס' גיטין נה: - אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: (משלי כח) אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תִּמְיֵד וּמִקְשָׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה? אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא, אשקא דריספק חרוב ביתר.

#2 משלי כח:יד - אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תִּמְיֵד וּמִקְשָׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה:

#3 רש"י גיטין שם - מפחד - דואג לראות הנוולד שלא תארע תקלה בכך אם אעשה זאת.

#4 מהרש"א גיטין שם

ה"א דף נה ע"ב אמר ר' יוחנן מ"ד אשרי אדם מפחד תמיד אקמצא כו' . פרש"י
דואג לראות הנוולד שלא כו' ר"ל תמה שאירע תקלה בראשונים דהיינו
בירושלים הוה להם לדאוג על הנוולד להם כדאמר לקמן ומאחר דהוו לדיקי כולי האי לתה נעשו
משום דלא איחנול על ירושלים כו' וגרסה שסמך אסיפא דהאי קרא דכתיב ומקשה לבו יפול ברעה
כמ"ש ברעה אחר שראה בו כמה מכות הקשה לבו כך אלו שבטור מלכא הקשו לבם ולא דאגו על
הקלה אחר שראו תקלת ירושלים וכן חורבן ביתר שהיה כמה שנים אחר החורבן ולא דאגו על
תקלות שלפניהם. ואמר ובעל דגזיה בר קמצא כו' . סיפר בזה שתחלת חורבן היה ע"ד שנאת

#5 פירוש הגר"א על משלי שם

(יד) אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תִּמְיֵד. בְּגִמְרָא (נרכות ט, ב) מוֹקֵי לָהּ בְּדִבְרֵי-תוֹרָה,
שֶׁמִּפְּחַד שָׁמָּא לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, וְזֶה שְׁאֲמָרוּ (דל"ו ב): אֲהֵב אֶת הַשְּׁמָא. אָבֵל
הַמִּקְשָׁה לִבּוֹ וְאוֹמֵר: מַה בְּכֶךָ, מָה עָשִׂיתִי, הוּא יִפֹּל בְּרָעָה. וְזֶה שְׁאֲמָרוּ:
יִשְׁנֵא אֶת ה' מַה בְּכֶךָ, שֶׁהַעוֹבֵר עֲבָרָה אוֹמֵר: מַה בְּכֶךָ!

#6 מס' כלה רבתי פרק ג הלכה טז - אהוב את השמא ושנא את המה בכך

#7 מהר"ל חדושי אגדות מס' גיטין שם - כשם שיש לו לפחד מדברי תורה שלא ישכח אותם, כך יש לו לפחד
מחטא הדור ואין לעשות מעשה שאפשר שיבא ממנו צרה.

#8 מס' גיטין נה: - אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, דההוא גברא דרחמיה קמצא, ובעל דבביה בר קמצא,
עבד סעודתא, אמר ליה לשמעיה: זיל אייתי לי קמצא, אזל אייתי ליה בר קמצא. אתא אשכחיה דהוה יתיב, אמר
ליה: מכדי ההוא גברא בעל דבבא דההוא גברא הוא, מאי בעית הכא? קום פוק! אמר ליה: הואיל ואתאי שבקן,
ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתינא, אמר ליה: לא. אמר ליה: יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתך! אמר ליה: לא.
אמר ליה: יהיבנא לך דמי כולה סעודתך! א"ל: לא. נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה. אמר: הואיל והוו יתבי רבנן
ולא מחו ביה, ש"מ קא ניחא להו, איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא. אזל אמר ליה לקיסר: מרדו בך יהודאי!
א"ל: מי יימר? א"ל: שדר להו קורבנא, חזית אי מקרבין ליה. אזל שדר בידיה עגלא תלתא. בהדי דקאתי שדא
ביה מומא בניב שפתים, ואמרי לה בדוקין שבעין, דוכתא דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא. סבור רבנן
לקרוביה משום שלום מלכות, אמר להו רבי זכריה בן אבוקולס, יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מזבח! סבור
למיקטליה, דלא ליזיל ולימא, אמר להו רבי זכריה, יאמרו: מטיל מום בקדשים יהרג! אמר רבי יוחנן: ענוותנותו
של רבי זכריה בן אבוקולס, החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו.

#9 מס' יומא ט: - מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות
דמים... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת
חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים.

#10 מס' קידושין מ: - דרש בר קפרא רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותא

#11 מהר"ל חדושי אגדות מס' גיטין שם - וכאשר תדקדק בלשון קמצא כי השם הזה מורה על חלוק שנקרא
קמצא על שם החלוק והפירוד כי זהו לשון קמיצה. כמו וקמץ משם (ויקרא ב') ובלשון חכמים (ב"ב קז). גבי
האחים שחלקו ובא ב"ח וטרף חלקו של אחד מהם מקמצים, כלומר שגובין מעט מכל אחד שכל אחד נוטל קומץ
מן הכל ולפיכך הנפרד והנחלק מהכל נקרא (מ)קמצא ר"ל קומץ מהכל... ולפיכך אמר אקמצא ובר קמצא חרב
ירושלים, כי אין ספק כי שמם של אלו אנשים היה נקרא על עניין שלהם שהיו מיוחדים בפירוד ובחלוק, ולכך על
ידם חרב הבית שהוא לאחדות ישראל ולקשר אותם באחדות...

#12 מהר"ל חדושי אגדות מס' גיטין שם - ויש לך להתבונן מה עשה קמצא ומה פשעו ומה חטאו שאמר ע"י
קמצא חרב ירושלים. אבל יש לך לדעת, כי ע"י זה שהיה באותו דור שנאת חנם ומחלוקת, ודרך המקום שיש בו
שנאת חנם שלוקח לו אוהב לחלוק עם אחר ששונא אותו, וזה שהיה רחמיה קמצא, זאת האהבה עצמה הוא
חלוק ופירוד, ולפיכך האוהב הזה נקרא קמצא שאין זה רק להתקשר ביחד כדי לחלוק על אחרים, והנה הפירוד
והחלוק נאמר על המתחברים להיות אוהבים על זה הדרך וזהו קמצא ובר קמצא... ומפני זה נחרב ירושלים ע"י
הקודש המאחד את ישראל, כי חורבן ירושלים על ידי שנאת חנם ומחלוקת, כי שנאת חנם ומחלוקת הוא הפך
המקום המאחד את ישראל.

#13 עיון יעקב גיטין נה: - לכאורה קשה דלמה קאמר אקמצא ובר קמצא חריב ירושלים דהלא הוא לא קעביד מידי רק הל"ל אבר קמצא חריב ירושלים ואפשר לומר דאתי לאשמועינן שעבירה גוררת עבירה לפי שהיו אוהבים ורעים זל"ז והיו רגילים לעשות זה עם זה סעודת מרעים על כן אירע תקלה זו על ידיהם, וכן יש ללמוד מוסר שלא ישלח דברו ביד הכסיל כי אלמלא היה עושה שליח שליחותו על נכון לא יצאה המכשלה הזאת.

#14 מהרש"א גיטין שם

ואמר דשדא ביה מומא בניב כו' דלדין הוי מומא כו' . רמז להן לאותו דור שהיו צהן בעלי לשון הרע שהוא מוס ניב שפתים בלדס ואל"ל בדוקין שנפין שהיו צהן בעלי לרי עין שהוא מוס דוק שנפין בלדס כמו שנראה ממעשה הזה שלא ראה שיהנה חזירו מסעודתו וגם זיישו בדברים .
ואמר יאמרן בעלי מומין קריבין כו' . דודאי הכא בעלי מומין קריבין בכה"ג משום שלום מלכות

#15 ויקרא יט:יז - לא תשא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא :

#16 רמב"ם הל' דעות ו:ז - הרואה חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, המוכיח את חבירו בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העולם הבא...

#17 מס' יבמות סה: - ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון: כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע. רבי אבא אומר: חובה, שנאמר: (משלי ט) "אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאבהך"

#18 הקדמת הנצי"ב לספר בראשית

ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים. ויש להבין הטעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם ישרים ביחוד ולא צדיקים או חסידים וכדומה. וגם למה מכונה זה הספר ביחוד בכנוי ישרים. ובלעם התפלל על עצמו שיהא אחריתו כמו בעלי זה הכנוי. והענין דנתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא. דשבח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקב"ה בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל. ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בחליכות עולמים. ע"כ מפני שנאת חנם שבלבם וא"ז חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס, ובאו עי"ז לידי ש"ד בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרכ הבית. וע"ז היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בחליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא לש"ש דזה גורם חרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ. וזה היה שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר, עוד היו ישרים. היינו שהתנהגו עם אוה"ע אפי' עובדי אלילים מכועדים. מ"ם היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה. כמו שאנו רואים כמה השתטח א"א להתפלל על סדום. אע"ג שהיה שנא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשעתם כמבואר במאמרו למלך סדום. מ"ם חפץ בקיומם. וברכה פ' וירא (פמ"ט) איתא ע"ז שאמר הקב"ה לא"א אהבת צדק ותשנא

#19 מס' בבא מציעא ל: - אמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפנים משורת הדין.